

УДК 342.123.17

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-9>

ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Гришук Аліна Борисівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6289-6656>

Ярема Оксана Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3550-0454>

Анотація. У статті розглянуто принципи європейського адміністративного судочинства в контексті Європейської конвенції з прав людини, рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та прецедентного права Європейського суду з прав людини, інших міжнародних нормативно-правових актів щодо захисту прав і свобод людини. Методологічну основу становить діалектичний метод пізнання. З огляду на складність предмета дослідження використано системний логічний, історичний, соціологічний, лінгвістичний, порівняльний та інші методи дослідження. Охарактеризовано принципи: ефективного правового захисту, незалежності суду та судів; справедливого розгляду; рівності процесуальних можливостей; розкриття матеріалів, змагальності слухання; публічного оголошення судового рішення, слухань у процесі (право бути почутим); публічного розгляду; обов'язкового виконання судового рішення. Зазначено, що принципи європейського адміністративного судочинства встановлюють закономірності процесу вирішення публічно-правових спорів у сфері діяльності публічної адміністрації. Європейські принципи у сфері адміністративного судочинства визначено як принципи, що містяться в різних за правовою природою актах у сфері правосуддя, захисту прав і свобод людини. Принцип ефективного правового захисту є основним у системі принципів адміністративного судочинства, оскільки призначений для забезпечення прав і свобод у процесі вирішення спорів у сфері публічного управління. Принципи європейського адміністративного судочинства є системним утворенням, взаємопов'язані один з одним. Система права є багатовимірним явищем із позиції структури, функціональної спрямованості, розвитку внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Через це вона потребує адекватного понятійного та категоріального визначення. У цьому плані ситуація, що склалася в теорії права, є незадовільною. Це структурована організація правових норм, об'єднаних на основі предмета, методу та принципів правового регулювання у сфері адміністративного судочинства для ефективного впорядкування суспільних відносин у публічному управлінні.

Ключові слова: адміністративний процес, публічне управління, спор, права та свободи, правовий захист.

Hryschuk Alina, Yarema Oksana. PRINCIPLES OF EUROPEAN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Abstract. The article examines the principles of European administrative justice in the context of the European Convention on Human Rights, the recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe and the case law of the European Court of Human Rights and other international legal acts on the protection of human rights and freedoms. The methodological basis is the dialectical method of cognition. Given the complexity of the research subject, systematic logical, historical, sociological, linguistic, comparative and other research methods used. The principles of: effective legal protection, independence of the court and courts are characterized; fair trial; equality of procedural opportunities; disclosure of materials, competitive hearing; public announcement of a court decision, hearings in the process (right to be heard); public hearing; mandatory execution of a court decision. It noted that the principles of European administrative justice establish the regularities of the process of resolving public legal disputes in the field of public administration. European principles in the field of administrative proceedings

defined as principles contained in acts of different legal nature in the field of justice, protection of human rights and freedoms. The principle of effective legal protection is fundamental in the system of principles of administrative proceedings, as it intended to ensure rights and freedoms in the process of resolving disputes in the sphere of public administration. The principles of European administrative justice are a systemic entity, interconnected and complementary. The legal system is a multidimensional phenomenon from the standpoint of both structure and functional orientation, development of internal and external relations. Because of this, it needs an adequate conceptual and categorical definition. In this regard, the situation in the theory of law is unsatisfactory. This is a structured organization of legal norms, united based on the subject, method and principles of legal regulation in the field of administrative proceedings for the effective regulation of social relations in public administration.

Key words: *administrative process, public administration, dispute, rights and freedoms, legal protection.*

Вступ. Завдання визначення й ефективної реалізації принципів адміністративного судочинства набули особливої актуальності у зв'язку з реалізацією Угоди про асоціацію України і ЄС, визнанням складовою частиною правової системи рішень Європейського суду з прав людини, що ґрунтуються на загальних засадах судочинства. Зобов'язання визнавати, дотримуватися та захищати права та свободи людини та громадянина відповідно до загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, закріплене в Конституції України, доводить необхідність розроблення наукової концепції системи принципів інституту адміністративного судочинства. Формування інституту адміністративного судочинства залежить від чіткого визначення системи, змісту та його принципів. Побудова цілісної концепції принципів адміністративного судочинства дозволить визначити напрям розвитку процесуального законодавства, забезпечити єдність правового регулювання правовідносин, що складаються під час розгляду публічно-правових спорів.

Діяльність адміністративних судів в Україні були предметом розгляду вчених, серед яких: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, І.Б. Коліушко, А.М. Колодій, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Константий, М.В. Косюта, В.В. Кривенко, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, О.Є. Міщенко, А.Ю. Осадчий, Ю.С. Педько, Ю.Є. Полянський, Д.М. Притика, Г.Й. Ткач та інші. Це питання залишається актуальним і потребує дослідження.

Метою статті є дослідження принципів європейського адміністративного судочинства.

Матеріали та метод. Методологічну основу дослідження становить поєднання

загальнонаукових (аналіз, синтез, діалектичний метод) і спеціальних методів дослідження (метод порівняльного правознавства, історичний, системно-структурний та інші). Даний підхід дозволяє здійснити всебічний комплексний аналіз предмета дослідження.

Результати. Принципи адміністративного судочинства сформульовані в Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі – Конвенція) та прецедентній практиці Європейського суду з прав людини [1]. Норми, з яких випливають принципи, викладено в п. 1 ст. 6, ст. 13 Конвенції. Згідно з п. 1 ст. 6 Конвенції кожен у разі спору про цивільні права й обов'язки має право на справедливий і публічний розгляд справи в розумний термін незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Норми Конвенції конкретизовано у практиці Європейського суду із прав людини, національному законодавстві, правовій доктрині. Аналіз дозволяє виділити засади адміністративного судочинства.

Одним з основних принципів адміністративного судочинства доцільно назвати обов'язковість дійсного й ефективного правового захисту, що впливає зі ст. 13 Конвенції. Принцип ефективного правового захисту є складником стандартів адміністративного судочинства, оскільки його призначено для забезпечення та підвищення прав і свобод під час вирішення спорів із суб'єктами публічного управління, як зазначає В.Ф. Пузирний [2, с. 129].

Принцип ефективного правового захисту сприймається як основний щодо судового перегляду адміністративних актів у Європі. Цей принцип має гарантувати повноваження

суду вжити необхідних заходів для виправлення ситуації, щоб вона відповідала законодавству. Принцип ефективного правового захисту не відкидає можливості заміни оскарженого адміністративного акта судовим рішенням.

Прецедентне право Європейського суду з прав людини не вимагає від суду, який вирішує адміністративну справу, замінити рішенням адміністративний акт, визнаний неправомірним. Суд повинен мати право покласти на адміністративний орган обов'язок, згідно з яким останньому слід винести нове рішення відповідно до припису суду після того, як початковий адміністративний акт було скасовано.

Цей аспект відображено в Рекомендації № R (89) 8 від 13 вересня 1989 р. Комітету міністрів Ради Європи про попередній судовий захист в адміністративних справах, що вимагає від компетентного судового органу вжиття відповідних заходів попереднього захисту в разі, якщо виконання адміністративного рішення може завдати шкоди приватним особам [3, с. 184].

У Німеччині оскарження адміністративного акта в досудовому порядку спричиняє призупинення виконання (відкладна дія). Відкладна дія не припиняється до ухвалення остаточного рішення у справі, зберігається в разі подальшого звернення зацікавленої особи до суду. Випадки, у яких органи влади не припиняють виконання оскарженого адміністративного акта, є рідкісними.

Оскарження адміністративного акта в досудовому порядку зумовлює призупинення виконання. Існує низка винятків: у разі вимоги сплати державних платежів і витрат; у разі вжиття поліцією нагальних заходів тощо. Правом призупинити виконання адміністративного акта за законодавством володіють адміністративні органи та суди.

Щоб судовий перегляд адміністративних актів був доступним фізичним і юридичним особам, витрати на розгляд не повинні бути стримувальним чинником для звернення до суду. Ідеться про витрати на доступ до судового процесу. Умова ефективного доступу до правосуддя передбачає право на отримання

юридичної допомоги, щоб гарантувати доступ до суду для позивачів, які не спроможні сплатити витрати на правосуддя.

Згідно з Рекомендацією № Rec (2004) 20 від 13 грудня 2004 р. Комітету міністрів Ради Європи «Про перегляд адміністративних актів судами», витрати на звернення до суду з метою перегляду адміністративних актів не повинні бути настільки високими, щоб впливати на кількість скарг [4]. Особам, у яких не вистачає коштів на оплату послуг захисника, має надаватися правова допомога, коли цього вимагають інтереси правосуддя.

З метою підвищення доступності правосуддя в низці держав вимоги до професійних якостей представників в адміністративних справах пом'якшені проти вимог у цивільному чи господарському судових процесах.

Відповідно до Акта про адміністративну судову процедуру Фінляндії сторона може використати повіреного та радника. Адвокат або інша підходяща та дієздатна через вік особа, яка не є банкрутом і чия дієздатність не була обмежена, може бути повіреною або радником [5].

Суперечливість у тлумаченні законодавства різними судами судової системи може свідчити про відсутність ефективного правового захисту, тому держави – члени Ради Європи відповідають за впровадження ефективних систем судового оскарження щодо усунення суперечностей у судовій практиці.

Незалежність судів є дуже важливим принципом адміністративного судочинства. П. 1 ст. 6 Конвенції гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи в розумний термін незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону. Суд, який розглядає адміністративну справу, повинен відповідати таким вимогам: має бути встановлений законом; незалежний; неупереджений. Європейський суд з прав людини використовує такий підхід для визначення того, чи є суд, який розглядав справу, незалежним і неупередженим.

Порушення вимоги неупередженості може бути допущене в тому разі, коли суддя в позасудовому порядку робить у пресі або

ще будь-де заяви, які можуть призвести до виникнення правомірних сумнівів у неупередженості під час розгляду справи.

Рада Європи підготувала Рекомендації № R 94 (12) «Про незалежність, ефективність і роль суддів, які визначають передумови судової незалежності» та Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність і обов'язки, що стосуються незалежності судової влади та незмінності суддів [6; 7].

Однією з основних вимог, що впливають із принципу незалежності судів, є встановлення правил про звільнення судді з посади, позбавлення статусу судді, призначення кандидата на посаду судді.

З п. 1 ст. 6 Конвенції впливає вимога про те, щоб суд був заснований конституційно чи законом. Повноваження не можуть бути залишені на розсуд органів виконавчої влади. Європейський суд з прав людини недвозначно забороняє дії держави, спрямовані на штучне визначення процедури як спеціальної процедури з метою уникнення перевірки на відповідність ст. 6 Конвенції. Суди не тільки повинні бути уповноважені вирішувати кожну звичайну справу, але держава не може довільно передавати повноваження судів будь-яким адміністративним органам. Принципом, що лежить в основі вимоги про незалежність і неупередженість судів, є принцип поділу влади.

Правовий захист в адміністративних справах у Європі є репресивним. Це означає, що правовий захист є наступним за природою. Захист надається у вигляді перевірки законності ухвалених адміністративних актів. Особливий процесуальний порядок, що дозволяє поєднати приватні та публічні інтереси за дотримання основних правил і принципів здійснення правосуддя. Ефективність захисту приватної особи в цих справах залежить не стільки від того, яким органом (судом) вона здійснюється, скільки від того, за якими правилами, у якому порядку здійснюється захист [8, с. 33].

Судовий контроль адміністративних дій, який здійснюється водночас з адміністра-

тивними провадженнями, здатний значною мірою шкодити адміністративній діяльності та може розглядатися як неприпустиме вторгнення до компетенції виконавчої влади, що прямо суперечить принципу поділу влади. Попередній судовий контроль у сфері адміністративного судочинства є винятковим і у вузьких межах допускається як попередній правовий захист.

Принцип справедливого розгляду. Принцип справедливості, визначений у п. 1 ст. 6 Конвенції, передбачає визначення в матеріальному та процесуальному аспектах. У матеріальному значенні принцип вимагає раціонального результату, а у формальному сенсі належить до правил проведення процедур.

Згідно із прецедентним правом Європейського суду з прав людини розумність строку розгляду справи, передбаченого ст. 6 Конвенції, повинна оцінюватися щодо таких обставин, як складність, поведінка заявника, метод, за допомогою якого справа розглядається адміністративним чи судовим органом.

Розумна тривалість терміну не стосується суто тривалості розгляду, що ведеться в суді. Термін може починатися в день вступу сторони до апеляційної процедури в адміністративному органі, якщо проходження даної процедури є передумовою для звернення до суду.

Принцип справедливих слухань вимагає, щоб зацікавлена сторона могла бути ефективно представлена під час судових розглядів. У зв'язку із цим виділяються кілька допоміжних принципів, які доповнюють принцип справедливого розгляду. Це принцип рівності процесуальних можливостей сторін у справі, який вимагає рівних можливостей кожної сторони для ведення справи відповідно до умов, які не ставили б у невігідне становище порівняно із протилежною стороною.

Принцип розкриття матеріалів, згідно з яким адміністративний орган зобов'язаний зробити доступними всі документи з матеріалів у справі, за якими виніс рішення. Доступ сторін до матеріалів є однією з передумов для справедливого судового розгляду. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини, принцип передбачає, що громадянин

повинен мати доступ до адміністративного матеріалу, який направляється до суду адміністрацією. Він вимагає від адміністрації надати всі факти, на яких ґрунтується акт. Європейський суд з прав людини підтвердив дію цієї вимоги стосовно документів, що можуть допомогти заявнику у справі. Істотною для справедливості розгляду є вимога про те, щоб адміністративні матеріали були розкриті у строки, необхідні для ознайомлення.

Право на змагальні слухання. В адміністративних справах це право зумовлює необхідність доведення апеляції до протилежної сторони й інших зацікавлених осіб. Відповідно до висновків Європейського суду з прав людини фундаментальне право на змагальні слухання означає можливість для сторін знати та коментувати подані докази та докази, наведені іншою стороною. Це стосується документів та інформації, прийнятої судом.

Змагальна природа розгляду повинна забезпечуватися тоді, коли заперечується допустимість доказу у справі. Змагальність в адміністративному судочинстві держав Європейського Союзу має суттєві особливості. У Фінляндії апеляційний орган, яким може бути суд, повинен за власною ініціативою збирати докази доти, доки цього вимагає неупередженість і справедливість процедури та правова природа справи. Така активна роль суду становить докорінну відмінність адміністративно-судового процесу від цивільного, у якому діє принцип змагальності.

Суд повинен мати можливість дослідити всі правові та фактичні питання стосовно справи. У разі, коли оскаржуваний захід був ужитий у контексті реалізації адміністративного розсуду, суд, до компетенції якого віднесено справу, повинен мати повноваження встановити, чи залишався адміністративний орган у передбачених правом межах, і повинен мати право переглянути заперечуваний захід у світлі принципів адміністративного права.

Одним із можливих варіантів дій суду має виступати самостійне встановлення обставин, що мають значення для справи, у вигляді повторного слухання справи. Ст. 6 Конвенції

не перешкоджає існуванню системи, згідно з якою суд має право покладатися на факти, установлені адміністративним органом. Тут важливо, щоб процедура розгляду справи в адміністративному органі надавала гарантії процесу ухвалення рішення, щоб суд був здатний установити, що адміністративне дослідження фактів було засноване на доказах.

Публічне оголошення судового рішення, принцип, за яким судові рішення має бути оголошено публічно, підтверджено ст. 6 Конвенції, вимагає, щоб усі заінтересовані особи мали доступ до судового рішення.

Судові рішення повинні бути доступні широкому загалу з урахуванням міркувань мови та таких можливостей, як публікація в журналі або в електронних медіа. Європейський суд з прав людини встановив низку винятків із загальних вимог щодо оголошення судового рішення.

Принцип слухань у процесі (право бути почутим). Принцип надання пояснень у процесі є сутністю справедливих слухань, важливою частиною судового контролю адміністративних актів. Цей принцип закріплено в конституціях країн Європейського Союзу, він є частиною міжнародного права – п. 1 ст. 6 Конвенції, інших міжнародних правових документів, особливо у кримінальному праві. Можливість відповісти на процесуальні матеріали, подані до суду, має бути надана сторонам своєчасно. Суд має заслуховувати й оцінювати доводи учасників процесу, які безпосередньо впливають на підстави судових рішень.

Принцип публічного розгляду є додатковим до принципу справедливого розгляду, але через особливу значущість заслуговує на окрему увагу. Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції кожен має право на публічний розгляд. Цей принцип закріплено у ст. 10 Загальної декларації прав людини, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [9; 10]. Принцип ґрунтується на загальному принципі публічного обговорення. Публічні слухання становлять інтерес для сторін і громадськості, оскільки служать засобом забезпечення довіри до адміністративних органів і судової системи.

Публічний характер розгляду захищає заявників від таємного, непідконтрольного суспільству відправлення правосуддя; це також один із способів зміцнення довіри до діяльності судів вищої та нижчої інстанцій. Прозорість процесу відправлення правосуддя, публічність сприяють досягненню мети, зазначеної в п. 1 ст. 6 Конвенції, тобто забезпеченню справедливого судового розгляду, гарантія якого є одним з основних принципів демократичного суспільства.

Сторони повинні мати можливість відмовитися від права на публічні слухання із власної вільної волі, вираженої прямо й опосередковано, однак ця відмова повинна бути визнана недійсною, якщо вона суперечить важливим публічним інтересам.

Щодо апеляційного провадження, ст. 6 Конвенції не завжди передбачає проведення відкритого судового засідання та право на особисту участь у ньому, навіть якщо суд апеляційної інстанції має повну юрисдикцію для розгляду справи з погляду питань факту та права, у таких випадках мають братися до уваги особливі характеристики розгляду, спосіб подання та забезпечення інтересів захисту в суді другої інстанції, з урахуванням вирішуваних питань та їхнього значення для особи, яка оскаржує рішення.

Останнім етапом правового захисту для позивача мають бути обов'язкове виконання судового рішення, забезпечення того, щоб адміністрація діяла згідно з рішенням суду з адміністративного спору. Виконання судових рішень є важливим аспектом судового контролю за адміністративними актами, тому важливо, щоб адміністративні органи виконували рішення судів.

Судова влада стосовно адміністративного судочинства – це форма державної влади, здійснювана судом на підставі наданих законом повноважень із вирішення віднесених до компетенції публічно-правових спорів, які виникають під час застосування норм права, реалізація повноважень за допомогою адміністративного судочинства з дотриманням адміністративно-процесуальної форми, що створює підвищені гарантії законності та

справедливості ухвалених судами судових актів [11, с. 153].

Можливість забезпечення дотримання адміністративним органом рішення суду має бути гарантованою. Засоби примусового виконання рішень мають бути сумісні з національною правовою традицією. Розглянутому принципу присвячена Рекомендація № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи щодо виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права, де зазначено, що держави-члени повинні забезпечити, щоб адміністративні органи виконували судові рішення в розумний термін [12].

Щоб виконувати судові рішення, адміністративні органи повинні вживати необхідних заходів відповідно до законодавства. Для випадків невиконання адміністративним органом судового рішення має бути передбачено відповідну процедуру забезпечення виконання рішення. Держави-члени повинні забезпечити, щоб адміністративні органи несли відповідальність у разі відмови виконати чи недбалого виконання судових рішень. Державні службовці, які відповідають за виконання судових рішень, можуть притягуватися до дисциплінарної, цивільної чи кримінальної відповідальності в разі невиконання.

Висновки. Європейські принципи адміністративного судочинства – це універсальне, фундаментальне, нормативно-правове розпорядження, яке визначає загальну спрямованість правового регулювання, високу якість і ефективність юридичної практики, є нормами права загального, абстрактного характеру, які знаходять своє вираження в більш конкретних нормах, забезпечують правовий характер законодавства та правового регулювання. Європейські принципи адміністративного судочинства утворюють струнку систему, де один принцип залежить від змісту іншого. Основним принципом права є принцип верховенства прав і свободи людини, який конкретизується в таких принципах, як обов'язковість дійсного й ефективного правового захисту тощо. Європейські принципи адміністративного судочинства – вироблені

на рівні Ради Європи й інших міжнародних співтовариств, включених у правову систему країн ЄС, загальні, універсальні, нормативно-керівні засади, що відображають специфічну

природу права, як самостійного феномену людської цивілізації, які мають глобальний вплив на якість і ефективність адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Пузирний В.Ф. Європейський стандарт (принцип) ефективного правового захисту у сфері адміністративного судочинства: досвід для України. *Нове українське право*. 2020. Вип. 6. Т. 2. С. 127–131.
3. Radyszewska Olesia. Концепція доброї (належної) адміністрації – від soft law Ради Європи до адміністративного права України. *Studia Prawnoustrojowe*. 2020. № 48. С. 179–194.
4. Recommendation Rec (2004) 20 of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts. URL: <https://rm.coe.int/09000016805db3f4>.
5. Administrative Procedure Act (434/2003; amendments up to 893/2015 included). URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2003/en20030434.pdf>.
6. Про незалежність, ефективність і роль суддів, які визначають передумови судової незалежності : Рекомендації № R 94 (12) Комітету міністрів Ради Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text.
7. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text.
8. Ковалів М.В., Єсімов С.С. Адміністративне судочинство як форма здійснення судової влади. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія «Юридична». 2017. № 18. С. 31–35.
9. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
10. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
11. Ковалів М.В., Єсімов С.С. Правова природа суду першої інстанції, що здійснює правосуддя в адміністративному судочинстві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія «Право». 2020. № 27. С. 155–160.
12. Recommendation Rec (2003) 16 of the Committee of Ministers to member states on the execution of administrative and judicial decisions in the field of administrative law. URL: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/182/2003r16.pdf.

References:

1. Yevropeys'ka konventsiya z prav lyudyny [European Convention on Human Rights]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
2. Puzyrnyy, V.F. (2020). Yevropeys'kyy standart (pryntsyf) efektyvnoho pravovoho zakhystu u sferi administratyvnoho sudochynstva: dosvid dlya Ukrayiny [European standard (principle) of effective legal protection in the sphere of administrative proceedings: experience for Ukraine]. *Nove ukrayins'ke pravo – New Ukrainian law*. 6. 2. 127–131 [in Ukrainian].
3. Radyszewska Olesia (2020). Kontseptsiya dobroyi (nalezhnoyi) administratsiyi – vid soft law Pady Yevropy do administratyvnoho prava Ukrayiny [The concept of good (proper) administration – from the soft law of Europe to the administrative law of Ukraine]. *Studia Prawnoustrojowe*. 48. 179–194 [in Ukrainian].
4. Recommendation Rec (2004) 20 of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts. URL: <https://rm.coe.int/09000016805db3f4>.
5. Administrative Procedure Act (434/2003; amendments up to 893/2015 included). URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2003/en20030434.pdf>.
6. Rekomendatsiyi № R 94 (12) Komitetu ministriv Rady Yevropy “Pro nezalezhnist', efektyvnist' i rol' suddiv, yaki vyznachayut' peredumovy sudovoyi nezalezhnosti” [Recommendation № R 94 (12) of the Committee of Ministers of the Council of Europe “On the independence, effectiveness and role of judges, which determine the prerequisites for judicial independence”]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text [in Ukrainian].
7. Rekomendatsiya CM/Rec (2010) 12 Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo suddiv: nezalezhnist', efektyvnist' ta obov'yazky [Recommendation CM/Rec (2010) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states regarding judges: independence, effectiveness and duties]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text [in Ukrainian].

8. Kovaliv, M.V., Yesimov, S.S. (2017). Administratyvne sudochynstvo yak forma zdiysnennya sudovoyi vlady [Administrative proceedings as a form of exercise of judicial power]. *Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava. Seriya "Yurydychna" – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. Legal series 18.* 31–35 [in Ukrainian].

9. Zahal'noyu deklaratsiyi prav lyudyny [General declaration of human rights]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

10. Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki ta politychni prava. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].

11. Kovaliv, M.V., Yesimov, S.S. (2020). Pravova pryroda sudu pershoyi instantsiyi, shcho zdiysnyuye pravosuddya v administratyvnomu sudochynstvi [The legal nature of the court of first instance that administers justice in administrative proceedings]. *Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava. Seriya "Pravo" – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. Series "Law".* 27. 155–160 [in Ukrainian].

12. Recommendation Rec (2003) 16 of the Committee of Ministers to member states on the execution of administrative and judicial decisions in the field of administrative law. URL: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/182/2003r16.pdf.